De „Stomme Passye” van Jacob Cornelisz.

DOOR

E. W. MOES.

LN mijne „*Amsterdamsche boekdrukkers en uitgevers in de zestiende eeuw*” (dl. I p. 43—46) heb ik de beschrijving van de door DOEN PIETERSZ. uitgegeven „*Stomme Passye*” moeten samenstellen naar gegevens, die mij voornamelijk verstrekt waren door de vriendelijke hulp der heeren van het Berlijnsche Prentenkabinet. Daar berusten nl. 80 houtsneden, die tot deze reeks schenen te behooren, wat dan ook geheel in overeenstemming was met wat op het titelblad staat:

Hier begint
 een s̄coene s̄toime
 pass̄ne met storie
 wt den bybel en
 Euangelien
 tot LXXX fi
 ghuren
 toe.

Gezien had ik echter niet alle prenten van de 80, toen ik er de lijst van moest publiceeren. Zoodoende zijn er eenige fouten ingeslopen, iets waarop de heer CAMPBELL DODGSON van het Britsch Museum mij reeds opmerkzaam maakte. Immers het was onwaarschijnlijk dat er tweemaal in zou voorkomen de Aanbidding der koningen (no. 13 en 16), om slechts één voorbeeld te noemen.

Weinig vermoedde ik toen, dat ik eerlang in de gelegenheid zou zijn, mijne beschrijving te vergelijken met een exemplaar der zeldzame reeks, dat niet alleen compleet, maar zelfs nog vrijwel in den oorspronkelijken toestand verkeert.

Het Rijksprentenkabinet te Amsterdam is nl. onlangs in het bezit gekomen van een lederen bandje met een 16-eeuwsch knipslootje en koperen ringetje, dat het bewuste boekje bevat.

Helaas zijn de fraaie houtsneden, naar het schijnt nog in de zestiende eeuw, vrij smakeloos gekleurd, doch overigens laat de toestand niet het minst te wenschen over, zoodat ik thans een nauwkeuriger beschrijving kan geven.

Het boekje in kl. 8° formaat bevat 10 katerns van 8 bladen, die slechts aan de recto-zijde bedrukt zijn. Hiervan hebben slechts negen katerns een signatuur (doorlopend van A tot I) terwijl van het niet gesigioneerde tiende vel, de helft vóór-, de helft achteraan staat.

De opeenvolging der voorstellingen is soms zonderling, maar de signatuur wijst uit, dat zij de juiste is.

1. Titel.
2. De zeven scheppingsdagen.¹⁾
3. Adam en Eva door God vermaand.²⁾
4. Verleiding van Eva.
5. Bestrafing door God.
6. Verdrijving uit het Paradijs.
7. De offers van Kain en Abel.
8. De broedermoord.
9. Adam en Eva beweenen Abel.
10. De dood van Kain.
11. De Arke Noachs.
12. De verloving van Josef en Maria.
13. Verkondiging aan Maria.
14. Het bezoek aan Elisabeth.

1) In 1527 heeft DOEN PIETERSZ. deze houtsnede ook gebruikt voor zijn volledige bijbeluitgave.

2) Dit prentje, van veel minder qualiteit, is zeker niet door JACOB CORNELISZ. gesneden.

3) Deze voorstelling van een verhaal, dat in den bijbel niet voorkomt, is ontleend aan den Midrasch.

15. De aanbidding der herders.
16. De besnijdenis.
17. De aanbidding der koningen.
18. De opdracht in den tempel.
19. De vlucht naar Egypte.
20. De twaaltjarige Jezus in den tempel.
21. De doop in den Jordaan.
22. De bezoeking in de woestijn.
23. De opwekking van den jongeling van Naim.
24. Jezus en de Samaritaansche.
25. Jezus en de hoofdman over honderd.
26. Jezus op het punt gesteenigd te worden.
27. Jezus en de overspelige vrouw.
28. De prediking van Jezus.
29. De cijnspenning.
30. De genezing van den blindgeborene.
31. Jezus en zijn discipelen.
32. De opwekking van Lazarus.
33. Maria Magdalena wast de voeten des heeren.
34. De intocht in Jerusalem.
35. De verdrijving van de handelaren uit den tempel.
36. Het afscheid van Maria.
37. De omkooping van Judas.
38. Het Paaschfeest volgens den Joodschen ritus.
39. De voetwassching.
40. Het laatste avondmaal.
41. Jezus op den Olijfberg.
42. Jezus wekt de slapende apostelen.
43. Het verraad van Judas.
44. De Judaskus.
45. Jezus wordt weggevoerd.
46. Jezus wordt voor Caiaphas gebracht.
47. Jezus voor Caiaphas.
48. De bespotting.
49. De verloochening van Petrus.
50. Maria moeder van smarten.
51. Jezus voor Annas.

53. Jezus voor Herodes. ¹⁾
54. De geeseling.
55. De doornenkroning.
56. Jezus wordt aan het volk vertoond.
57. Pilatus zich de handen wasschende.
58. De kruisdraging.
59. Veronica.
60. Jezus wordt ontkleed.
61. De kruisiging.
62. Jezus aan het kruis.
63. Jezus wordt met een lans gestoken.
64. De nederdaling ter helle.
65. Jezus aan het kruis beweend door Maria en Johannes.
66. De afneming van het kruis.
67. De beweening van het lijk.
68. De graflegging.
69. De opstanding.
70. De ontmoeting van Jezus met Maria.
71. De drie Maria's bij het ledige graf.
72. Jezus verschijnt aan Maria Magdalena.
73. De Emmausgangers.
74. De ongeloovige Thomas.
75. De hemelvaart.
76. Het Pinksterfeest.
77. Maria als hemelkoningin.
78. Het Laatste Oordeel.
79. De kroning van Maria.
80. De hemelvaart van Maria.

De meeste houtsneden hebben het bekende monogram van JACOB CORNELISZ, maar gedateerd is geen enkele, en het jaartal 1521 heb ik indertijd gezien op een tweede staat van enkele, aanwezig in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam. Over het gebruik dat DOEN PIETERSZ. later nog van deze houtsneden gemaakt heeft, heb ik reeds het een en ander gezegd. ²⁾

¹⁾ Deze voorstelling lijkt vreemd. Er is echter stellig een koning bedoeld, met kroon op het hoofd en scepter in de hand.

²⁾ E. W. MOES, De Amsterdamsche boekdrukkers enz. I p. 46, 47.

Achter dit exemplaar gebonden, doch er niet bijbehorende, zijn nog eenige bladen van een andere uitgave van DOEN PIETERSZ, waarvan ik het bestaan wel aangeduid heb, maar waarvan mij nimmer een exemplaar onder de oogen is gekomen, want hoogstwaarschijnlijk behooren zij tot *THEylich Euangelium Jhesu Christi* dat voorafgegaan is aan het door mij onder no. 41 genoemde *Heylich Euangelium Jhesu Christi*¹⁾. Was mij van deze uitgave slechts het titelblad bekend, hier is een ondertitel overgebleven.

Onder de voorstelling van den Evangelist Mattheus, overschrijvende uit een boek, dat een engel hem voorhoudt, staat in Gothisch schrift:

Dat Euangelii
vā s̄inte Matthe-
nā den Apostel.
Dat eerste Capittel.

En deze houtsnede is niet de gewijzigde voorstelling zooals zij voorkomt in den hierboven genoemden tweeden druk, maar zooals zij staat in de uitgave, die PELT eerst van het Mattheus-Evangelie afzonderlijk bezorgd heeft.

De signatuur: A viij onder aan de bldz. bewijst, dat er nog zeven bladen aan voorafgegaan zijn, stellig titel en voorwerk bevattende.

De keerzijde en de volgende drie bldz. bevatten dan vers 1 tot 17 van het eerste boek van het Evangelie van Mattheus, waaronder het adres:

Gheprint in dyne
vermaerde coopstād van Am-
stereḃdam aen die oude s̄ide in die
kerckstraete By My Doen
Peeterzoon in Enghe-
lenburch.

Vermoedelijk is deze uitgave voorafgegaan aan de *Glosacie* (no. 39) die eerst omstreeks het midden van 1522 kan zijn uitgegeven²⁾.

1) E. W. MOES, De Amsterdamsche boekdrukkers enz. I p. 55.

2) u. s. p. 51 vlg.